

безкарності: вони дають голос жертвам, висвітлюють зло в реальному часі та не дозволяють приховати злочини за завісою інформаційної ізоляції. Завдання держави та міжнародної спільноти – інтегрувати цей ресурс в офіційні механізми правосуддя, зберігши баланс між інноваціями і фундаментальними принципами справедливого суду.

1. Понад 170 тисяч воєнних злочинів: Офіс Генерального прокурора окреслив масштаби злочинів РФ на зустрічі з міжнародними партнерами. Вебсайт: Офіс генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/ponad-170-tisyac-vojennix-zlociniv-ofis-generalnogo-prokurora-okresliv-masstab-zlociniv-rf-na-zustrici-z-miznarodnimi-partnerami>.

2. Лісниченко Д.В. Використання даних з медіа та відкритих джерел (OSINT) у процесі доказування у кримінальних провадженнях. Право та державне управління. 2025. № 1. С. 234-239.

3. Розслідування воєнних злочинів: пів року після повномасштабного вторгнення (discussion paper). URL: <https://justtalk.com.ua/post/rozsliduvannya-voennih-zlochiniv-piv-roku-pislya-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-discussion-paper>.

4. Bellingcat Says Russia Used 'Fake Evidence' To Point Finger At Kyiv In Downing Of MH17. URL: <https://www.rferl.org/a/bellingcat-says-russia-used-fake-evidence-to-point-finger-at-kyiv-downing-of-mh17/27860838.html>.

5. OSINT як доказ у розслідуванні воєнних злочинів: ВС про формування відповідної практики. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/239245_osint-yak-dokaz-u-rozsliduvann-vonnikh-zlochiniv-vs-pro-formuvannya-vdpovdno-praktiki#:~:text=OSINT%20,доказ%20у%20розслідуванні%20воєнних%20злочинів.

6. Cox J. *The Race to Archive Social Posts That May Prove Russian War Crimes*. URL: <https://www.wired.com/story/open-source-russia-war-crimes-ukraine/#:~:text=Rabomizo%20and%20others%20working%20on,the%20first%20explosions%20rocked%20Kyiv>.

7. Adnrea Ricci & Kack Crawford. *Puzzling Pieces: OSINT and War Crime Accountability in Ukraine*. URL: <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/puzzling-pieces-osint-and-war-crime-accountability-ukraine#:~:text=Additionally%20the%20volatile%20nature%20of,in%20the%20use%20of%20OSINT>.

Микола ЄФІМОВ

професор кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

НАУКОВА ПОЛЕМІКА СТОСОВНО ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЛЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Як ми відмічали раніше, будь-яка методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень має певну структуру, важливим елементом якої є криміналістична характеристика. Поняття криміналістичної

характеристики як елемента методики, кількість, зміст і значення структурних елементів цієї наукової категорії залишаються невизначеними та суперечливими. Більше того, на рубежі тисячоліть гостро постало питання щодо доцільності існування криміналістичної характеристики як наукової категорії загалом. Тому слід мати на увазі, що значення криміналістичної характеристики можна розділити на практичне та теоретичне. Для працівників поліції, які безпосередньо займаються розслідуванням, найбільш важливим є практичне застосування того чи іншого засобу, що допоможе у процесі розслідування. Тобто дійсна цінність криміналістичної характеристики того чи іншого виду кримінального правопорушення – це можливість її практичного застосування, можливість вирішити певні питання з огляду на неї та, звичайно, можливість, спираючись на неї, спростити розслідування певної категорії протиправних діянь [1, с. 162].

Досить правильно О. І. Жеребко визначав «...однією з причин неефективної боротьби з окремими видами злочинів ... недостатнє дослідження криміналістичного аспекту пошуково-пізнавальної діяльності, зокрема, по встановленню осіб, що вчинили злочини в умовах неочевидності. Невипадково слідчі одностайно відмічають, що наявні у їх розпорядженні методичні рекомендації мають суттєві недоліки, не вміщують у достатньому об'ємі інформацію, що необхідна для їх практичної діяльності. Все це висуває вказану багатопланову проблему в коло актуальних напрямків, як теоретичних, так і прикладних криміналістичних досліджень. До вказаних досліджень і слід віднести роботи, пов'язані з розробкою теоретичних засад криміналістичної характеристики; формуванням криміналістичних характеристик окремих видів злочинів і їх використання для оптимізації попереднього слідства, підвищення його ефективності» [3, с. 65]. Тобто дослідник наголосив на розробці методичних рекомендацій, в яких було б висвітлено окремі аспекти зазначеної наукової категорії.

Зі свого боку, В. О. Малярова констатувала, що «...ні кримінально-правова, ні кримінологічна, ні інші характеристики злочинів не здатні охопити низку ознак, що мають важливе значення для формування та реалізації криміналістичних методик. До таких ознак належать, зокрема, пов'язані з діями, спрямованими на підготовку до вчинення злочину та приховування його слідів, з механізмом слідоутворення тощо. Вони не входять до числа кримінально-правових чи кримінологічних, оскільки не мають правового значення та необхідних змістовних ознак. Відомості, наведені в цих характеристиках, не є однопорядковими та конкуруючими, хоча досить близькі за суттю. Вони призначаються для вирішення різних завдань, є складовими елементами різних систем, тому можуть вивчатися паралельно та в комплексі» [5, с. 114].

Опрацювання наукових джерел дозволило нам зробити висновок, що наразі недостатньо дослідженою залишається проблематика криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень. А вже

аналіз анкетування працівників правоохоронних органів дав змогу вказати, що 95 % респондентів одним із найбільш перспективних напрямів підвищення ефективності розслідування визнають побудову системи сталих кореляційних зв'язків між елементами криміналістичної характеристики.

У свою чергу, Ю. А. Чаплинська зауважувала, що «...використання даної категорії є найбільш важливим на початковому етапі розслідування злочинів, коли здебільшого існує дефіцит вихідної інформації. Адже за допомогою стійких кореляційних зв'язків між її окремими елементами вона дозволяє глибше аналізувати наявні слідчі та оперативні дані, висувати обґрунтовані версії, будувати інформаційні моделі щодо події злочину, ймовірних злочинців та інших невстановлених обставин. Тобто основне значення досліджуваної наукової категорії полягає у практичному застосуванні окремих її положень» [7, с. 195]. А вже Р. Л. Степанюк вказував, що найбільше значення при дослідженні окремих видів кримінальних правопорушень мають окремі кореляційні зв'язки між елементами криміналістичної характеристики певної групи протиправних діянь, а також можливість їх встановлення та використання при вирішенні завдань у процесі досудового розслідування [6, с. 399]. Як бачимо, дослідники поділяють нашу позицію щодо використання сталих кореляційних зв'язків між окремими елементами криміналістичної характеристики для забезпечення максимально швидкого та ефективного розслідування кримінальних правопорушень.

Крім того, В. В. Куций констатував, що «...як наукова категорія «криміналістична характеристика кримінальних правопорушень» має поняття, дефініцію, структуру, посідає певне місце у системі криміналістики і виконує певні функції. У прикладному аспекті вона має подаватись у вигляді описів, таблиць, схем, графіків, комп'ютерних програм. Обидва ці аспекти взаємопов'язані, збагачують і доповнюють один одного. Криміналістичні характеристики різноманітних видів злочинів дають багатий емпіричний і теоретичний матеріал для розвитку загальних основ криміналістичної методики. А наукова концепція, маючи абстрактний універсальний характер, будучи загальним знанням, є теоретико-методологічною основою для побудови криміналістичних характеристик окремих видів кримінальних правопорушень» [4, с. 89–90].

Також варто зазначити, що визначена наукова категорія є динамічною. Інакше кажучи, вона може змінюватись залежно від конкретних умов дійсності, проте її використання може мати різні напрямки у діяльності працівників правоохоронних органів. Наприклад, за ознаками способу, місця та часу його вчинення може бути висунута версія щодо особи злочинця, і навпаки, при затриманні правопорушника та в разі наявності даних про обставини правопорушення може бути побудована версія про вчинення цієї особою інших, ще не розкритих діянь [2, с. 242].

Підсумовуючи, зазначимо, що криміналістична характеристика має

важливе значення для методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Це пояснюється використанням сталих кореляційних зв'язків між окремими її елементами для забезпечення максимально швидкого та ефективного розслідування протиправних діянь.

1. Єфімов М. М. Криміналістична характеристика як елемент методики розслідування кримінальних правопорушень проти моральності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 3. С. 161–167.

2. Єфімов М. М. Наукові диспути щодо побудови криміналістичної характеристики правопорушень проти моральності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4. С. 242–247.

3. Жеребко О. І. Значення криміналістичної характеристики в розслідуванні злочинів. *Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування*. 2019. С. 64–66. URL : https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/28_11_2019/pdf/20.pdf (дата звернення: 14.09.2025).

4. Куций В. В. Поняття та структура криміналістичної характеристики незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Вип. 84 (ч. 4). С. 87–92.

5. Малярова В. О. Криміналістична методика: питання співвідношення криміналістичної характеристики з іншими. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2015. Вип. 35. Ч. 1. Т. 3. С. 111–113.

6. Степанюк Р. Л. Сутність і практичне значення криміналістичної характеристики злочинів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 5. С. 398–400.

7. Чаплинська Ю. А. До питання сутності та структури криміналістичної характеристики злочинів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3 (100). С. 194–198.

Андрій ЗАХАРКО

доцент кафедри

кримінального процесу

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО РОЗШИРЕННЯ ПЕРЕЛІКУ ОСІБ, ЯКІ МАЮТЬ ПРАВО НА БЕЗОПЛАТНУ ВТОРИННУ ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ

Відповідно до підп. 4 п. 3 розд. 6 «Права і обов'язки слідчих, гарантії їх процесуальної незалежності» наказу МВС України «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» при виконанні своїх службових обов'язків слідчий, зокрема, зобов'язаний забезпечувати реалізацію в повному обсязі прав і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження [1]. Серед іншого, виконання зазначеного обов'язку слідчими реалізується через роз'яснення права на безоплатну